

29. MAGIE, SPIRITISMUS: PROČ JSOU NEPŘIJATELNÉ?

Co se rozumí magickými jevy?

- Kdyby někdo chtěl vyjmenovat všechny pověry, praktiky, víry a magie, které jsou přítomné v různých lidských kulturách, výčet by byl velmi dlouhý. Každá věc, bytost nebo událost může přinést štěstí nebo neštěstí, mít účinky pozitivní nebo negativní. Dnes jsme přítomni účinnému návratu magických praktik, kvůli kterým se dnešní člověk a zvláště věřící nachází před opravdovou a vlastní výzvou.
- Nemá se dále zapomínat, že každé lidské chování je vždycky složité a složené, a proto se těžko dešifruje ve svých motivacích a výrazech.

Na které typy jevů se odvoláváme v této přednášce?

Takto můžeme shrnout různé typy jevů, které bereme v úvahu v této přednášce:

- Mnohonásobné formy pověry, které spočívají v tom, že se připisuje nepatřičná a téměř magická důležitost některým praktikám nebo objektům (amuletům, horoskopům, astrologii, čtení z karet, šťastným a nešťastným číslům).
- Praktiky čarodějnictví, satanismu, médií, hadačů..., se kterými se dělá nárok na spojenectví s okultními silami a na jejich naklonění si k vlastní službě nebo službě ostatním, aby měli zvláštní moci jak v dobro (city, záležitosti, zdraví), tak ve zlu (uhranutí, očarování, kouzlo, černé mše...).
- Různé víry jako převtělování, relativismus, synkretismus, esoterika, spiritismus v různých formách (neboli utíkání se k duchům mrtvých, aby se vstoupilo do kontaktu s nimi a odhalila se budoucnost nebo nějaký její aspekt; domnělé kontakty se zesnulými prostřednictvím různých ritů a technik; spiritistická sezení, mediální sezení, automatické psaní, magnetofon...).
- Určité zkušenosti a psychofyzické zkušenosti s koncentrací a uzdravováním, které samy o sobě jsou nevěrohodné (např. reiki), které ale ve skutečnosti vnukají určitou vizi člověka a světa (karma, převtělování), která není ve shodě se zjevením Ježíše Krista.

- Rozsáhlá oblast obsahující různé jevy starých a nových náboženských hnutí, která jsou někdy obecně označována názvem sekty.
- Velká řada dalších postojů – často vytažených z filozofických a náboženských východních tradic – které se nachází u osob které, ačkoliv nemají záměr přilnout k novým náboženským hnutím, přivlastňují si určité poznávací prvky nebo praktiky, které odporují křesťanské víře.
- Různé formy magie.

Existují různé formy magie?

- Existuje napodobující magie, podle které podobné působí podobně: rozlití vody na zem přinese déšť, propíchnutí očí panenky oslepí nebo způsobí smrt osoby tímto představované...
- Existuje magie nakažlivá, na jejímž základě „sousední“ působí na „sousední“ nebo část působí na všechno, v této magii je dostačující dát do kontaktu dvě oživené nebo neoživené skutečnosti, aby nějaká blahodárná nebo škodlivá síla se přenesla z jedné strany na druhou: tak „dotknutí se železa“ nebo „vržení soli“ oddálí od negativních vlivů nebo od uhranutí ke zvláštním silám svěřeným těmto prvkům.
- Existuje kouzelnická magie, která připisuje zvláštní moc symbolickým formulím a činům, které jsou považované za schopné vytvořit účinky evokované nebo naznačované jinými (viz *CET*, 6).
- Existuje bílá magie a černá magie, které směřují k hledání kontaktu s okultními silami, které jsou považované za nadřazené jednotlivému člověku, ale mohou být manipulované a kontrolované, aby se zvětšila moc mága a jeho následovníků. Cíl, kvůli kterému člověk chce získat magickou moc, může být materiální (získání bohatství nebo vlády nad jinými osobami) nebo vznešený (zlepšení sebe samých a lidstva). Pro dosažení takových cílů se zmobilizuje řada prostředních božstev – duchové, andělé, démoni, fluida, energie, moci...).

Jaký je rozdíl mezi bílou a černou magií?

„Tradičně je zvykem rozlišovat mezi bílou a černou magií (...). Bílá magie zamýšlí nebo má v záměru formy vstupu, které předpokládají směřování k cílům jen dobročinným jako obnovení vztahu lásky,

uzdravení z nemoci, rozřešení ekonomických problémů a tak dále, ale činí to uchýlením se k užití nevhodných prostředků jako talismanů a amuletů, v kombinaci karet, vzhledem k osobám, nebo událostem nebo ve vztahu k lékařským praktikám, soustředěným na okultní umění (dovednosti) nebo „nadlidské“ moci a síly (...)" (CEC, 13-14).

Ještě vážnější je černá magie. Ona se odvolává přímým nebo nepřímým způsobem na ďábelské moci nebo si zakládá na tom, že jedná pod nějakým jejich vlivem. Normálně je černá magie zaměřena na zlovolné cíle (obstarat nemoci, neštěstí, psychické poruchy protivníkům, vytvořit negativa, uhranutí, zplodit rozpory, překážky, pře, pomsty, způsobit nemoci a smrt...) nebo ovlivňovat běh událostí k vlastnímu užítku zvláště pro dosažení osobních výhod jako pocty, bohatství nebo jiné. Nazývá se černou magií kvůli metodám, ke kterým se utíká, a kvůli cílům, které sleduje (viz CET, 8). Tato magie je pravým a vlastním vyjádřením antikultu (protiúcty) a jeho posledním cílem je proměnit adepty ve služebníky satana. Do tohoto okruhu zapadají rity satanského rázu, které vrcholí v černých mších.

Jaké jsou příčiny rozšíření praktik magie?

Jsou různé, komplikované a doplňující se příčiny:

- „Náboženská nevědomost je bezpochyby hlavní příčinou úchylek na tomto poli" (CEC, 3). Jestliže ustupuje pravá víra, vystupuje pověra!
- Existuje „závažný nedostatek evangelizace, který nedovoluje věřícím zaujmout kritický postoj vůči nabídkám, které představují pouze náhražku ryzího náboženského citu a smutnou mystifikaci autentického obsahu víry" (CET, 3).
- Důrazný kulturní subjektivismus, který charakterizuje naši dobu, napomáhá rozšíření vágních (nejasných) synkretistických věr, kvůli kterým si každý volí z různých náboženských a filozofických okruhů ty prvky, které považuje za spřízněné duchem. Zároveň napomáhá následování charismatických vůdců, kteří slibují úlevu od fyzického a psychického nebo morálního zla a představují se jako východisko budící důvěry.
- Nemá se zapomínat, že žijeme ve světě roztržitém, jehož výsledkem je, že je rozšířené „věřit, aniž bych přináležel" nebo „věřit svým způsobem“.
- Vyzdvihování emotivního rozměru a rozšíření pocitů úzkosti naklání k silně emocionální a

magické religiozity a nabádají ke hledání toho, co je mimořádné, odměňující zkušeností a pocitů fyzického a psychického blahobytu.

- Je zde také situace některých náboženských hnutí, která odmítají církev podle formule „Kristus ano, církev ne"; jiní chtějí nahradit církev (postavit se na místo církve) a tvrdí „my jsme církev".
- Existence takových jevů ukazuje, že „jsou tam duchovní potřeby, které nebyly identifikovány nebo které církev a jiné náboženské instituce nevnímají nebo na které nedokázaly odpovědět. Jsou to příznaky stavu krize, zvláště křehkých osob jako jsou mladí lidé, kteří hledají absolutno nebo ideály nebo dospělí, kteří jsou v krizi ve vztahu k jejich náboženství nebo společnosti" (viz CFA).
- Nemá se zvláště zapomenout ani podceňovat stále velký vliv a konstantní působení „otce lži" (Jan 8,44), ďábla, který – jak učí Písmo – se pokouší všemi způsoby odvést člověka od pravdy a uvést ho do omylu a zla (1Pt 5,8), navzdory porážce, kterou utrpěl příchodem Božího Syna na svět a slavným vítězstvím jeho Vzkříšení (viz Fil 2,9-11). „To udělal nepřítel", říká Pán svým služebníkům v podobenství o koukolu (Mt 13, 28). Ďábel – jak nás učí Apokalypsa, až do konce časů bude užívat veškeré své moci a úskočnosti, aby podváděl pokřtěné a kladl překážky plnému uskutečnění Božího spásného plánu se světem.
- Z druhé strany je třeba být opatrnými při posuzování magie jako přímého účinku – vždycky a v každé okolnosti - ďábla. Jestliže skutečná existence a činnost ďábla jsou jasně potvrzeny naukou církve, nemůžeme vskutku přiložit doutnák k tendenci, abychom všechno démonizovali.
- V magii se chce ovládnout skryté síly a připsat si nadlidskou moc nad stvořeným, nad přítomností, nad budoucností, nad ostatními (osobami nebo věcmi), nad událostmi, nad zemřelými. Takovým způsobem se snaží ovládnout Boha, jeho moc a snaží se nahradit Ho sebou samým. „Magie zahrnuje vidění světa, které věří v existenci skrytých sil, které mají vliv na život člověka a nad kterými vykonavatel (nebo uživatel) magie myslí, že může vykonávat kontrolu prostřednictvím rituálních praktik, schopných vytvořit automaticky účinky; uchýlení se k takovým božstvům – pokud je – je pouze funkční, podřízené těmto silám a chtěným účinkům" (viz CET).

- Kromě toho se nezřídka směřuje k využití, chtěně nebo nevědomky, zdarma nebo za zaplacení, důvěřivosti a naivnosti ne mála osob při využití někdy i efektu placebo. Mnohé praktiky jsou plodem podvodu za cílem zisku.
- Nechybí ti, kteří vidí v takových jevech náboženské probuzení a návrat posvátného. Ale určitě se nejedná o pravé posvátno, a tím méně o posvátno křesťanské.
- V původu jistých jevů mohou být také paranormální aspekty, to znamená přirozené jevy, které, protože jsou aktuálně málo nebo vůbec neznámé, jsou mylně připisovány nadpřirozenému okruhu. V jiných případech některé jevy nacházejí pro své účinky psychologické, psychiatrické, neurologické nebo psychoanalogické vysvětlení.

Jaké jsou důsledky rozšiřování se praktik magie?

- „Křesťanská víra je falšována, protože je zatemněno panství jediného Pána, který se zjevil svému lidu, všemohoucnost Boha je fakticky vyprázdněna, protože se Mu po boku pokládají stvoření a „moci“, které Mu berou místo, když jsou položeny jako alternativa vůči Němu“ (CEC, 9).
- „Odmítání osobního svobodného Boha: věření v existenci skrytých sil, které ovlivňují život a nad kterými, jak si vykonavatel (nebo uživatel) magie myslí, může vykonávat kontrolu; uchýlení se k božstvům - je zde pouze funkční, podřízené těmto silám a chtěným účinkům. Magie nepřipouští opravdu žádnou vyšší moc nad sebou, ona má za to, že může přinutit tytéž vyvolané „duchy“ nebo „démony“, aby se projeví a aby splnili, co ona požaduje. Ona se nevztahuje k Bohu, k osobnímu Bohu víry, k jeho prozřetelnosti nad světem, ale spíše ke skrytým neosobním silám (...) má za to, že se těmito silami ubrání uchýlením se ke gestům zapřísahání a k amuletům, nebo předpokládá, že skutečnost ovládne formulemi očarováním nebo činy spojenými s hvězdami, se stvořením a lidským životem (v určité části měsíce...).
- Toto všechno je úchylnou náboženského citu a pokusem nahradit Boha vykonáváním vlastní vůle.
- Je to snaha o panování a moci nad událostmi, nad přírodou a bližním spíše, než aby se přijal pokorný postoj žádání a snažné prosby v modlitbě. Zdá se, že zaznívá starý a známý hlas hada, který řekl

prarodičům: „...budete jako Bůh znát dobré i zlé“ (Gen 3,5).

- Zvláště „černá magie představuje velmi vážnou vinu (...), úchylnou od zjevené pravdy (...), která je proti víře a výlučnému kultu Krista Ježíše, jediného Vykupitele a Pána člověka (...) . Ona je v rozporu s pravým vyznáním věřícího a je nebezpečná pro spásu“ (CET, 12).

Co říká Bible o takových praktikách?

- V Písmu svatém nacházíme jasné pokyny jak o existenci magie, tak o typu magických praktik: věštění (Dt 18, 10), čarodějnictví (Mich 5, 11), (Nahum 3, 4), (Dt 18, 10-12); magické umění (Kniha moudrosti 17, 7); očarovávání (Dt 18, 11), (Žalm 58, 6), (Kaz. 10, 11); užívání uzlů a pout (Ezechiel 13, 17-23). Je poukázáno na magie Jezabel (2 Král. 9, 22); pověrečné praktiky králů Achaze (2 Král. 16, 3-4), Manasseho (2 Král. 21, 6) a na pověrečné praktiky, proti kterým bojuje Jošiáš (2 Král. 23, 24).
- V Písmu svatém je odsuzování magie a všech jejích praktik stále a jednohlasné:
 - Je zakázána: magie, čarodějnictví (Ex 22, 17), (Lv 19, 26), (Dt 18, 10), (Kniha moudrosti 12, 4), (Ezechiel 13, 18), (Sk 19, 19), (viz Sk 13, 6-12 a Sk 16,16-24), (Gal 5, 20), (Apokalypsa 9, 21);
 - uchýlování se k černokněžníkům, hadačům, čarodějům pod trestem smrti (Lev 19, 26. 31; 20, 6; 20, 27), (Dt 18, 10-12), (Ex 22, 17), (Apokalypsa 21,8), (Apokalypsa 22, 15), (Dt 18, 10-12), (Iz 3, 1-3), (Ex 7, 11), (Malachiáš 3,5), (Nahum 3, 4).

Zde jsou některé zvláště významné úryvky:

- Dt 18, 10-14: „Ať se u tebe nevyskytne nikdo, kdo by provedl svého syna nebo svou dceru ohněm, věštec obírající se věštbami, mrakopravec ani hadač ani čaroděj ani zaklínač ani ten, kdo se doptává duchů zemřelých, ani jasnovidce ani ten, kdo se dotazuje mrtvých. Každého, kdo činí tyto věci, má Hospodin v ohavnosti. Právě pro tyto ohavnosti Hospodin, tvůj Bůh, před tebou vyhání ony pronárody. Budeš se dokonale držet Hospodina, svého Boha. Tyto pronárody, které si podrobíš, poslouchají mrakopravce a věštce, ale tobě to Hospodin, tvůj Bůh, nedovolil“;
- Jeremiáš 29, 8-9: „Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Izraele: Nedejte se podvádět svými proroky,

kteří jsou uprostřed vás, ani svými věšci. Neposlouchejte své sny, které míváte. Prorokuj vám klam v mém jménu, já jsem je neposlal, je výrok Hospodinův";

- Lv 19, 26b: „...Nebudete se obírat hadačstvím ani věštěním“;
- Lv 19,31: „Neobracejte se k duchům zemřelých a nevyhledávejte vědmy a neposkrvňujte se jimi. Já jsem Hospodin, váš Bůh“;
- viz také: (Lv 20, 6); (Lv 20, 27); (1 Sam 28, 3); (1 kniha Kronik 10, 13); (2Král 21, 6); (Izajáš 8, 19); (Ozeáš 4, 12); (Jeremiáš 2, 27); (Mt 24, 24); (Jeremiáš 1, 14-15); (Dt 4, 19); (Izajáš 47, 13); (Kniha moudrosti 13, 1-5).

Jaký byl postoj církve během staletí?

Církev vždycky explicitním a neměnným způsobem odsuzovala magii a všechny praktiky magie. Například:

- I. Koncil v Orleans (511) a IV. Koncil v Toledu (633) zakazují magické užívání astrologie;
- Konstituce Pia IV. *Dominici Gregis Custodiae* (1546) a okružní list Svátého officia z roku 1856 varují před vyvoláváním duší zesnulých; Responsorum (odpověď) Svátého officia z roku 1917 zakazuje účastnit se spiritistických sezení;
- Viz také: Koncil v Lyonu 1274; Dekret *Pro Grecis* z Koncilu ve Florencii 1439; XI. Koncil v Toledu; IV. Lateránský koncil;
- V roce 1942 Svaté officium zakazuje řeholníkům užívání kyvadélka.
- Svatý Tomáš Akvinský v *Teologické sumě* cituje svátého Augustina v *De Doctrina Christiana*, kniha 2, kapitola 20, který tvrdí,
- že „je pověrečným (...) všechno to, co je dotazováním se démonů nebo symbolickým paktem přijatým a uzavřeným s nimi (...) magické obvazy (ligatury), atd. Věštění a praktiky, o kterých se mluví, patří k pověře, protože závisí na určitých vstupech (zásazích) démonů. A tak se znovu svazují smlouvami, které s nimi stanovili " (*Teologická suma* II-II, otázka 92, článek 2);
- připočítává čarování mezi smrtelné hříchy (*Teologická suma* II-II, otázka 76, článek 3). V Dekretu, XXVI, otázka 5 (kán. *Sortes*) se čte: „Losování, kterými ve vašich záležitostech vše rozhodujete a která Otcové odsoudili, nejsou

ničím jiným než věštěním a čarováním. Proto chceme, aby byla odsouzena a aby už nebyla jmenována mezi křesťany: a aby nebyla praktikována, zakazujeme je pod trestem exkomunikace" (*Teologická suma* II-II, otázka 95, článek 8; otázka 96, článek 2).

Co říká církev zvláště o spiritismu?

Církev vždycky odsuzovala jakýkoliv od modlitby odlišný pokus dostat se do spojení s dušemi na onom světě. Zde jsou některá prohlášení ze strany církve:

• Papež Sixtus V. v roce 1585 konstitucí *Coeli et terra Creator* odsuzuje rázně černokněžnictví a každý kontakt s duchy mrtvých.

- 4. srpna 1856 Svaté officium, když vidělo rozmach jevu spiritismu, prohlásilo za „nedovolené, heretické a pohoršlivé praktikování vyvolávání duší zemřelých, dostávání jejich odpovědí atd...“.
- V roce 1882 (10. února) Posvátná penitencierie prohlásila za nedovolenou už i pouhou účast na spiritistických sezeních a hrách.
- V roce 1886 Koncil v Baltimoru potvrdil možnost, že spiritismus je spojený s ďábelským působením.
- V roce 1917 (24. dubna) papež Benedikt XV., když odpovídá na další dotaz o možnosti účastnit se alespoň pasivně spiritistických praktik, zdůrazňuje, že „není dovoleno v žádném případě“ účastnit se níže uvedených projevů, i když tyto se představují a jsou charakterizovány klimatem zbožnosti a explicitní vůlí, že to nemá co do činění se zlými duchy.
- Katechismus svátého Pia X. z roku 1905 vysvětluje: „Všechny praktiky spiritismu jsou nedovolené, protože jsou pověrečné a často nejsou oproštěné od ďábelských vstupů (zásahů), a proto byly církví správně zakázány“.

Co dělat pro to, aby byly vyloučeny nebo umenšeny takové nepřijatelné praktiky?

Dokument biskupské konference nabízí některé užitečné pastorační pokyny:

- „církev a v ní jednotlivé komunity budou konat dílo prevence v té míře, ve které se vrátí do srdce křesťanského života, v jeho autentických aspektech nauky a života, katecheze, modlitby, liturgie, lásky a společenství“;

- je třeba dovolávat se na nenahraditelnou středovost Ježíše Krista: „My biskupové zdůrazňujeme absolutní a nenahraditelnou pravdu, pro kterou Otec ustanovil Krista „vysoko nad všechny vlády, mocnosti, síly i panstva, nad všechna jména, která jsou vzývána, jak v tomto věku, tak i v budoucím. Všechno podrobil pod jeho nohy a ustanovil jej svrchovanou hlavou církve“ (Ef 1, 21-22). Kdo se setkal s Pánem Ježíšem, nepotřebuje hledat spásu někde jinde. Zkušenost učí, že proto, aby byli lidé drženi daleko od pověřivosti, magie, spiritismu a od samotného satanismu, nejsou nic platná dovolávání se, rozumování, výčitky, zákazy pastýřů duší, jestliže není pevná a solidní víra v Ježíše Krista. Jistě, při konfrontaci brilantních a úžasných slibů ze strany světa, musí křesťan hlásat Krista, jeho kříž a jeho vzkříšení. Prohrávající konfrontace? Svätý Pavel říkal, že ne. A činil tak na základě Ježíšova slova: „Ve světě máte soužení. Ale vzchopte se, já jsem přemohl svět“ (Jan 16, 33);
- je potřeba znovu potvrdit to, co je podstatné pro naši víru, a to je, že jen Pán Ježíš porazil Zlého, Pán Ježíš osvobozuje od každého strachu a od hledání magických prostředků, aby se čelilo těžkostem života“;
- pro poznání Ježíše Krista je důležitá katecheze, zvláště pro mladé a dospělé. „Ona musí pomoci víře, aby nebyla nejasným cítem (cítěním) Boha a bratrské dobroty, ale aby rostla ve vědomí Tajemství Krista, církve a všech pravd katolické víry tak, aby byla schopna posoudit správně fakta života a dějin. V této perspektivě je nutné podporovat co nejvíce znalost Bible a textů Učitelského úřadu církve. Samotná liturgie je stálým zdrojem, který má být zhodnocován v řádu stálého růstu křesťanské víry“;
- je třeba odpovědět lépe na „potřebu uznání, přijetí a přináležitosti, které jsou přítomné v současném člověku, který je poznačený samotou a anonymitou“. To znamená, že se křesťanská společenství budou muset stále snažit být opravdu takovými;
- ať se naše komunity stanou opravdu „školami modlitby a duchovního života, ať nabízejí čas a prostor ticha a usebranosti, aby odpověděly na rozšířenou touhu po niternosti. Pastýři duší ať dávají důležitost naslouchání a duchovnímu vedení. Tak také musíme nabádat k častému slavení svátosti zpovědi (smíření) a k usilovné a přesvědčené účasti na eucharistii“;• křesťan nesmí nikdy zapomenout na nutnost bránit se a bojovat proti ďáblu a každému jeho dílu. Pavel VI. 16. listopadu 1972 tvrdil: „Dnes jednou z největších potřeb je obrana před oním zlem, které se nazývá ďábel. Bytosti živé, duchovní, zkažené a kazící. Hrozná skutečnost, tajemná a bojácná. Ten, kdo ji odmítá uznat, tak vystupuje z rámce biblického i církevního učení“ ;
- kromě prohloubení katolické víry bude třeba také práce preventivní při zdokumentování dovedností a škod každého podvodného proselytismu;
- při formaci víry a křesťanského svědomí musí pastýři duší vysvětlovat, že přílnutí nebo účast i pouze příležitostná nebo kvůli zvědavosti k označeným skupinám nebo hnutím, není slučitelná s katolickou vírou. Písmo svaté je explicitní v tomto ohledu: „Ať se u tebe nevyskytne nikdo, kdo by provedl svého syna nebo svou dceru ohněm, věstec obírající se věštbami, mrakopravec ani hadač ani čaroděj ani zaklínač ani ten, kdo se doptává duchů zemřelých, ani jasnovidce ani ten, kdo se dotazuje mrtvých. Každého, kdo činí tyto věci, má Hospodin v ohavnosti“ (Dt 18, 10-12). K jakým skutkům vede tělo: Smilstvo, nečistota, chlípnost, modloslužba, čarodějnictví, nepřítelství, sváry... lidé, kteří takové věci dělají, nebudou mít účast v Božím království. Ti, kdo náležejí Kristu, ukřižovali svoje tělo i s jeho vášněmi a žádostmi. (Gal 5, 19-20.24) Taková chování jsou nesourodá s naší vírou na různých úrovních, až na úroveň mravní vážnosti. Nezřídka mohou ústit do opravdových a vlastních patologií; a musí být vyznány ve svátosti smíření.

NB: pro prohloubení se ve věci čtete následující papežské dokumenty: KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, (KKC), č. 2110-2117; KOMPENDIUM KKC, č. 445; TOSKÁNSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE (CET), *Ve věci magie a démonologie, Pastorační poznámka* (15. dubna 1994); KAMPÁNSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE (CEC), *Já jsem Pán Váš Bůh. Pastorační poznámka ve věci pověřivosti, magie, satanismu*; MARKÁNSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE (CEM), *Pastorační opatření (nařízení) ohledně jevů pověřivosti, magie a nových náboženských hnutí* (3. června 2001); KARDINÁL FRANCIS ARINZE (Předseda Papežské rady pro mezináboženský dialog, (CFA), *Všeobecná zpráva na mimořádné konzistoři*, 1991; MONS. GIUSEPPE CASALE, *Nová religiosita a nová evangelizace*, Pastýřský list z 6. března 1993, Piemme, 1993.

Poznámka – Citace z Katechismu katolické církve nebo Kompendia odpovídají v některých případech italskému vydání. Katecheze je zpracována podle předlohy vypracované Mons. Raffaello Martinelli (http://www.sancarlo.pcn.net/argomenti_nuovo/pagina0.html)

Katecheze naleznete: <http://spolotcepia.signaly.cz/>